

School for Teachers
Училище за учители

ПЪТУВАЩОТО УЧИЛИЩЕ – ЧАСТ ОТ ПЪТЯ КЪМ ПРОМЯНАТА

Надежда Алексиева

Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“ – София

Резюме. Статията представя една от важните идеи в развитието на историческото образование – създаване на различни възможности за извънкласна дейност, улесняване на връзката между училището и локални музеи, насърчаване на взаимодействието чрез създаване на трансдисциплинарни дейности.

В статията се подчертават възможностите от гледна точка на нормативна база, налични ресурси и съвременни образователни тенденции в тази посока.

Keywords: development; school history education; extracurricular activities; interaction; transdisciplinary experience.

*Трябва, казва учителят, да изпълните следните задачи,
за да формирате знание, умения и компетенции.*

*Можем ли и ние да съставим задачи, защото осмислихме ползата
от тях и искаме да продължим да учим.
„Всичко тече, всичко се променя“, Хераклит*

Живеем в изключително динамичен свят на ново познание, който създава у нас усещане за връзка единствено с настоящето. Но най-важните умения за навигация и ориентиране в гражданския информационен масив си остават първичните стъпки на историческото дирене. Познанието за другите, уважението към чуждото на основата на осъзнато ценностно разбиране за огромните интелектуални усилия, довели до разгръщането на едно събитие. Всичко това неимоверно засилва стремежа към изследване живота на хората, принося на личността в историята и начина, по който тя влияе на хода на историята. Чрез изследване на отделни елементи от историята естествено се поставя акцент върху развитието, изменчивостта, взаимните влияния и разнородните фактори за промяна. Тези важни идеи в образователната парадигма днес в света намират своето отражение в редица национални нормативни актове. Важно място заема целта „да бъдат разбирани историческите корени на съвременния свят“ (Vyazemski, 2018). Всеки един от нас живее с усещането за неизбежността на промяната, с усещането за динамика и

изменчивост, заложили в духа на съвременната ни епоха. Изправени сме пред необходимостта от написване на нова дидактика на историята на XIX в., по думите на проф. Евтени Вяземски от Московския педагогически държавен университет. Изследването на миналото и споделянето на пътя на това изследване са моменти от собственото ни израстване, които ни правят достойни за това минало и уверени в бъдещето. При преподаването и изучаването на историята, в тази връзка, е от изключително значение да се равняват умения за конструиране на мислови модели и модели на представяне на историческата информация, подчинени на принципите на историзма. Заниманието на историка е свързано със събиране, обработка, анализ, интерпретация и естествено написване на изследване върху определен проблем или проблеми (Tabakova, 2013). От изключително значение се явява и начинът, по който историческата разработка се споделя с аудиторията, историческите теми се комуникират и превръщат в значим елемент от общата култура и обществената заинтересованост на гражданите. Също така важни в тази посока са и вариативността от дейности и разнообразието от примери, чрез които учителят формира и затвърждава тези модели сред учениците. За всичко това пространството на класната стая вече не е достатъчно. За учителя е важно да търси и създава нови мисловни пространства за проява на разбиране и креативност сред учениците. Музеите в България са едно такова пространство, посещението в които може да се превърне в отворена класна стая на едно пътуващо училище. През учебната 2018/2019 година се реализира ново направление в Националната програма „Създаване на съвременна образователна среда“, а именно – модул „Музеите като образователна среда“. В края на 2019 г. ще бъдат известни и първите победители в Националния конкурс за учители, провели най-добър урок в музей¹. Изключителни възможности в подобна посока имат и ученическите пътувания с учебна цел. Еднодневните или двудневни ученически пътувания могат да се използват по-активно и да се превърнат в търсеното пространство при спазване на законовите условия за тяхното реализиране². Извънкласните форми от подобен род създават и подкрепяща среда за реализиране на интердисциплинарни проекти и уроци в училище. Чрез тези пътувания се създават възможности за развитие на многостранни компетенции у учениците – разбиране на социално-политическата среда, комуникативни умения, активно използване на информационните технологии и достъп до информация, развитие на личностни качества и приемане на другостта. Тези пътувания разширяват и познавателните хоризонти на учениците чрез класическите академични способности, срещайки ги с други учители и специалисти в разнородни професионални сфери.

Уроците, които се преподават по време на пътуващото училище, не са самоцел, те затвърждават или допълват знанията на учениците в среда, различна от класната стая, и често пъти са свързани с важни центрове на гражданското съзнание и идентичност. Комплексността на въздействие върху обучаваните, емоционалната страна на срещите и очакванията на младите хора за динамика при общуването

със света изискват внимателна подготовка на учебните дейности. Обучителните материали е важно да бъдат съобразени с груповата динамика на класа и познавателните възможности на отделните ученици. Едно пътуване е винаги първо пътуване към себепознание и себеразкритие в процеса на интензивните контакти с другите край нас, но когато това обучение е предварително структурирано и насочено от конкретни образователни цели, тогава знанието, натрупано в процеса на дейност, се превръща в разбиране за динамиката в човешките отношения и ще предполага анализ, съмнения и предположения за промяна на съществуващите условия. В подготовката на такива уроци е хубаво да се включат въпроси от няколко равнища на трудност – факти и тяхната организация, какво ще мога да направя с изложените факти и как ще приложа събраните факти за разрешаването на конкретен проблем. Обучението в гимназиален етап дава възможност за прилагане на форми на учене, които предполагат по-голяма самостоятелност и активност на учениците. Предполага развитие на умения за формиране на критично отношение към свидетелствата на миналото, способност за аргументирана защита на теза и проява на активна гражданска позиция³⁾.

Извънучилищните дейности предлагат мобилност, гъвкавост, динамиката на съдържанието и формите. Няма строг регламентация на времето. Има огромни възможности за използване на информационните технологии и онлайн връзките с отделни личности, институции и връстници. Учениците си задават въпроси, търсят възможни решения, планират дейности за тяхното реализиране, често се налага да правят оценка на постигнатото и да променят темповете и посоката на своята работа, за да постигнат желаните резултати от изпълнението на поставените задачи (Vasquez, 2015). Наученото по пътя на практическия опит, откривателството, живото съзерцание и стремежа към споделяне на знанието оставя трайна следа в съзнанието на учениците. Провокира ги към следващи самостоятелни стъпки, при които да проявят уважение към предметите и идеите от миналото.

От изключително значение в тази посока е работата с исторически източници. Сблъсъкът между различни гледни точки, който може да бъде открит в документите и историческите изследвания, развива интелектуалните способности, разширява познавателните представи, стимулира естетическите усещания, формира съзнание за ценността и значението на спомените за миналото. Историческото знание създава пространство за активно взаимодействие между образи и факти от миналото и богатата палитра на настоящето. Става ясно, че познанието за миналото е възможно да бъде ориентирано към глобални концепции – теми, които да свързват многопластови и интердисциплинарни разбирания, като време, пространство, произход, промяна. Важен момент в процеса на реализиране на конкретни познавателни задачи е възможността учениците не само да демонстрират и допълват знанията си, но и да развият чувство на емпатия. Историческата емпатия не е емоционално включване, а демонстрация на логически процес и разсъждения от дистанцията на времето. Различни по тип дейности и активности по време на едно учебно пъту-

ване реално могат да доведат до активно потапяне в историята, за да се постигне обединение на минало и настояще (Diy, Epaminonadas & Samani, 2017). Способността на учениците да пренасят наученото в нови ситуации, е важен признак за адекватно, гъвкаво, резултатно учене. За да бъдат учениците креативни, способни да разрешават и формулират нови проблеми, те трябва да се научат да извличат и развиват тези принципи и теми от учебните упражнения. Това, което правят в класната стая, ги подготвя за предизвикателството на сблъсък с реални житейски проблеми и нужда от заявяване на позиция.

Примерни насоки за пътуващо училище под заглавие „Пловдив – класната стая на Възраждането“

Възраждането по своята същност може да бъде описано с редица от ключовите думи в казаното дотук – промяна, изменчивост, взаимни влияния, толерантност, надежда, съвремие. То ни провокира да си задаваме въпроси като учители и пред учениците: „Какви тенденции от развитието на българското общество в края на XIX век са отразени в историята на Пловдив през Възраждането? Какво е значението на културно-историческото ни наследство за съвременното поколение?“.

На учениците може да им бъде поставено задание да изработят кратък документален филм в отговор на поставените въпроси. При съставянето на сценария за филма от тях ще се очаква да подготвят систематизирано изложение с анализ на избрани факти и събития по поставената тема, при правилно използване на конкретни исторически понятия и демонстрация на оценъчно мислене.

Като основа за работата по така формулираните теми предлагам да се използват два работни листа № 23 и № 22 от сборника „История без полуси“. При работа с темата „Възрожденският Пловдив – между Ориента и Европа“ учениците извличат и основни елементи от описанието на знакови възрожденски домове в Пловдив, допълват пропуски в описанието им и създават текст, структуриран по еднотипен начин. Чертаят план на къщите. Описват функционалността на отделните помещения, коментират възможното поведение на хората, живели в дома. Търсят да назоват значението на пространството в отразяване на нравите, духа и възможностите на епохата. Интересно е да заснемат сами външната архитектура, използваните декоративни елементи по фасадата, оформянето на дворното пространство и размерите на разглежданите обекти. Важно е да се представи информация и за използваните строителни материали, строителна техника и качество на строежа, уменията на майсторите строители и техните помощници. Така естествено се коментира темата за видовите ресурси, достъпа до тях, разнообразието и степента на развитие на занаятите. Интересно е да се обсъдят и особеностите на околния терен, наличието или липсата на градска планировка и как се променя общият изглед на района. Важно при коментар на локацията е да се постави мястото на къщата в зависимост от други обекти с важни социални функции за тогавашното общество – църква, училище, дюкяни, чаршия, коларски пътища, съседски къщи. От изклю-

чителна важност е да се потърсят текстове и изображения, свидетелство на епохата, които да отразяват тогавашния облик на обекта. За оценка на значимостта на разглежданите паметници е добре да се проведе и анкета сред жителите и гостите на града за усещането, което къщата създава, и естетическото въздействие на тези пространства. Да се потърси отговор на въпроса как подобни обекти влияят върху съзнанието на хората за историзъм, за преходност, доколко са значими за днешните хора материалните свидетелства от миналото.

Към темата за пространството в Пловдив през Възраждането може да се проведе свързан урок по „Население и стопанство“. Учениците могат да се запознаят с текстови документи от работния лист, които описват характерните особености на махалите и състава на населението. При прочита на документите учениците отново могат да споделят основни принципи за работа с текстов документ и да обърнат особено внимание на авторите им. Добре е да се направи пешеходна разходка до централната градска част в пиков час, за да се усети човешкият поток и неговият потенциал. Сред реставрираните постройките на кв. „Капана“ и в творческа обстановка е възможно да се направи коментар на научна публикация за значението на Пловдив през отделните исторически епохи, която да бъде основа за заключителни коментари. От значение е да провокираме и нова дискусия – какво ни казва историята с мълчанието си и какво и в каква посока се е провокирало желание за действие сред учениците.

Това може да създаде интерес към реставрацията на исторически обекти, демографски проучвания, контакти с областната и общинската администрация за информация относно политиките им за развитие и популяризиране на културното наследство на града. Важно за учениците е да потърсят контакт със свои връстници от града и да видят Пловдив през очите на младите хора.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. <https://www.mon.bg/upload/16617/reglament-muzei.pdf>
2. Наредба № 10 от 01.09.2016 г. за организация на дейностите в училищното образование. ДВ, бр. 73/16.09.2016 г. и Наредба за детските и ученическите туристически пътувания с обща цена, инициирани от институциите в системата на предучилищното и училищното образование. ДВ, бр. 103/27.12.2016 г.
3. Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка. ДВ, бр. 95/8.12.2015 г. (Приложение № 8 към чл. 6, ал. 1, т. 8) Изисквания за резултатите от обучението по учебния предмет „История и цивилизации“.
4. Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка. ДВ, бр. 95/8.12.2015
5. Работните листи са публикувани на сайта на Сдружението на преподавателите по история в България – www.bghistory-edu.org № 22 „Пъстротата

на градското пространство“ и № 23 „Възрожденският Пловдив – между Ориента и Европа“.

6. Интересна е публикацията от 28 юни 2013 г. на сайта на СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Сатовча, под заглавие „Екскурзия с учебно-образователна и възпитателна цел“.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Vyazemski, Ev. (2018). Rezultati ot obshtestveno-pedagogicheskata diskusiya za patishtata za obnovenie na Fedelaniya darzhaven standart za obshtoto obrazovanie. *Dialogat v istoriyata*, 38 – 39. [Вяземски, Ев. (2018). Резултати от обществено-педагогическата дискусия за пътищата за обновиение на Федералания държавен стандарт за общото образование. *Диалогът в историята*, 38 – 39.]
- Tabakova, Kr. (2013). *Metodika na obuchenieto po istoriya (kurs lektzii)*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski. [Табакова, Кр. (2013). *Методика на обучението по история (курс лекции)*. София: Св. Климент Охридски.]
- Vasquez, J.A. (2015). STEAM – beyond the Acronym. *Educational Leadership*, December 2014/ January 2015.
- Diy, S., Epaminonadas, M. & Samani, H. (2017). Razvitie na empatiyata kato istorichesko umenie. – *Dialogat v istoriyata*, kn. 36 – 37. [Дий, С., Епаминонадас, М. & Самани, Х. (2017). Развитие на емпатията като историческо умение. – *Диалогът в историята*, кн. 36 – 37.]
- (2009). Kniga za uchitelya „Istoriya bez polyusi“. *Dialogat v istoriyata*, kn. 21. [(2009). Книга за учителя „История без полюси“. *Диалогът в историята*, кн. 21.]

TRAVELING SCHOOL – PART OF THE ROAD TO CHANGE

Abstract. The article presents one of the main ideas for the development of school history education – creating different opportunities for extracurricular activities, facilitating the links between school and local museums, encouraging this interaction throughout transdisciplinary activities.

The article outlines the possibilities from the point of view of the current regulation, available resources and modern educational trends in this field.

✉ **Ms. Nadejda Aleksieva**

Senior Teacher of History

2nd English Language High School “Thomas Jefferson”

Sofia, Bulgaria

E-mail: nan_na@abv.bg